

Een indruk van mijn verleden in de “vergadering”

Door Barend Verkerk

Dit dreigt een lang verhaal te worden ... Nadat ik door iemand gewezen werd op de mogelijkheid om me aan te melden voor een beperkte FB groep van mensen die in de jaren '80 en '90 een vergadering van gelovigen bezochten heb ik me aangemeld. Eigenlijk val ik qua leeftijd buiten die groep en dus laat ik het maar bij het bekijken ervan en reageer niet, hoewel ik zo af en toe wel de neiging tot reageren moet onderdrukken. Al snel bleek – wat ik al verwacht had – dat het overgrote deel van de aangemelden van deze besloten groep behoorde tot - wat wij destijds en vaak nog zo noemen – de “gesloten broeders”. Ik groeide zelf op in een gezin dat vanaf mijn vroegste jeugd (1950 is mijn geboortjaar) naar de “vergadering” ging. Mijn grootouders, Arend Willem Slöetjes en Hendrika Dijkman hadden één dochter Dina, mijn moeder dus, nu bijna 95. Mijn vader, Barend Verkerk, trouwde in 1948 met haar en kwam inwonen op de boerderij “Knoef” in Vorden. Mijn vader is overleden in 2011 en was in Vorden, ook door jarenlang kinderevangelisatiewerk op de deel van de boerderij in de jaren '50 en '60, behoorlijk bekend geraakt en stak zijn getuigenis niet onder stoelen of banken. Overigens: de voornaam Barend komt wijd en zijd in de familie voor vanwege een andere grootouder, opa Verkerk uit Tienhoven bij Utrecht. Mijn vader had 5 broers en 5 zussen en in al hun latere gezinnen werd wel iemand naar opa Barend of oma Helena vernoemd. De opa uit Tienhoven was – de details zijn mij onbekend – onder de invloed van broeder Peter Wilson, een Schotse “open broeder” in aanraking gekomen met het gedachtengoed van de broeders en had de NH kerk verlaten en zich laten dopen, ergens in de jaren '30 waarschijnlijk. Later vormde zich in dat dorp een “vergadering”. Ook in relatief dichtbij gelegen plaatsen als Bussum (brs. Kos, Bruinsma, van Heijningen, Kreuger ?) en Hilversum (Bonnema, Timmermans ?, Van Zoelen), en ook Amsterdam (K. Wils, Hovius) waren zulke vergaderingen. Tussen haakjes vermeldde ik wat namen die ik wel eens hoorde en waarvan ik me Kos, Bruinsma (vaag) en Wils nog wel herinner. Ook de naam Quelhorst is wel eens voorbij gekomen, maar weet niet meer precies in welk verband. (Volgens mijn moeder was het uit Rotterdam afkomstige soort van zeeman/stuurman die op Engeland had gevaren.) In elk geval had Bussum een doopvont en daar konden in een klein eigen gebouwtje doopdiensten worden gehouden. Een latere huisgenoot van mij toen ik in Utrecht studeerde, Henk Hak uit Gorkum, werd in de jaren '70 daar ook nog gedoopt. Bussum was ook de thuisgemeente van br. Joop van Stormbroek die een tijdlang via Filadelfia als zendeling in Suriname heeft gewerkt. Later is hij volgens mij bij de “gesloten” variant beland. Hilversum was de thuisbasis van br. Hans Bouwman die verderop in dit verhaal nog aan de orde komt. De genoemde Schotse broeder Wilson was de vader van Sydney Wilson die in de jaren '50 en '60, buiten de vergaderingen om, een eigen soort van evangelische activiteit heeft doen ontstaan. Peter Wilson was ook betrokken bij evangelisatiewerk in Drenthe en ook daar ontstonden verschillende vergaderingen. Wilson zelf was als paramedisch geschoolde vanuit Schotland uitgezonden naar het toenmalige Nederlands-Indië, maar – zo heb ik wel eens gehoord ... - blijkbaar niet bestand tegen de tropische omstandigheden en kwam later in Nederland terecht. Verspreiding (verwaaiing??) van achter op zijn motor gebonden traktaatbundels hebben misschien tot de bekering van sommige Drentenaren bijgedragen ... Hoe dan ook, hij bezat blijkbaar zo'n vehikel en verspreidde ook traktaten. Vanuit Tienhoven waren er altijd veel contacten en vriendschappen met Drentse broeders.

Bezigt met het bij mezelf nagaan van wat er zich verder nog heeft voorgedaan in de kinder- en tienerjaren komen ook nog twee namen naar voren van broeders die heel af en toe ook in Zutphen kwamen en met het Woord dienden: Ad Kooijmans, zendeling in Paraguay, en Martin van Driel, als ik me niet vergis uit Porto Alegre in Brazilië. Zij waren uitgezonden via de New Testament Missionary Union, een zendingsorganisatie die qua principes bijna naadloos aansloot bij de “open broeders”. De

oprichter, ene broeder Hay uit Glasgow, Schotland, had vast en zeker een “Brethren” achtergrond. Het kan zijn dat ze wat de positie van de zusters in de samenkomsten betreft wat vrijer van opvatting waren dan zelfs de “open broeders” destijds, maar in de verkondiging en verdere gemeentepraktijk was er – voor zover ik dat nog kan nagaan – geen enkel verschil. Deze zojuist genoemde broeders hadden ook een bepaalde band met de “Hooge Paaschberg” in Ede, destijds een chr. conferentiecentrum onder leiding van br. Dick Lugthart. Broeder Van Driel had, meen ik, later ook nog banden met de Filadelfia-zending. Een neef van mij, Barend (alweer!) Bloem, werkzaam (geweest) in Frans Guyana en Suriname had nog contact met de enige tijd geleden overleden broeder Kooijmans.

De vergadering in Zutphen waarin ik opgroeide was op andere wijze tot stand gekomen. Een broeder Samuël Westerweel, die een drukkerij voor vrnl. evangelisch getint gedachtengoed bezat aan de Oude Wand in Zutphen, was begonnen op heldere volle-maans-avonden in de omgeving van Warnsveld/Zutphen (Warken) evangelisatiebijeenkomsten te houden. Daar moet mijn oma Hendrika Dijkman in aanraking gekomen zijn met het evangelie. Ze was daarin in mijn herinnering zeer vroom en betrokken. Mijn opa, Willem Slöetjes, zelf afkomstig uit een gezin van “gesloten” broeders in Westendorp in de Achterhoek heeft haar in de jaren '20 leren kennen. De details daarvan zijn mij niet bekend. Wel dat zijn ouders om mij niet bekende redenen met hun gezin naar Vorden verhuisd waren. Mijn opa heeft toen de boerderij “Knoef” kunnen kopen. Helaas moest hij die vanwege de tegenvallende economische situatie in de jaren '30 weer verkopen. Pas in 1994 kwam de boerderij weer in familiebezit.

Waarschijnlijk is door het werk van broeder Westerweel de vergadering in Zutphen ontstaan, maar ook dat is mij niet bekend. Een zoon van deze Samuël Westerweel, Joop, is in 1944 vanwege hulp aan Joodse landgenoten door de bezetter gearresteerd en gefusilleerd. Via deze Joop, die qua geloofsopvatting totaal niet meer paste binnen de “vergadering”, maar blijkbaar wel nog de betrokkenheid bij het Joodse volk van zijn ouders had meegekregen, hebben in de bezettingsjaren verschillende Joodse landgenoten kortere of soms langere tijd op “Knoef” ondergedoken gezeten. Mijn moeder vertelt nog wel eens, dat mijn oma in de jaren na de oorlog diens moeder, zuster Westerweel die in Apeldoorn bij een familie Jonker woonde, per trein vanuit Vorden bezocht en dan een kip (levend of al klaargemaakt moet ik nog eens vragen misschien ...) meebracht voor consumptie. In een brief die ik inzag bij mijn moeder, uit zr. Westerweel de hoop, dat haar zoon in de laatste momenten van zijn leven, nog tot inkeer is gekomen Haar man, Samuël Westerweel, was al in de latere jaren '30 overleden. Mijn moeder kan zich hem nog wel vaag herinneren als een oude man met een lange baard en een kalotje op het hoofd. Recentelijk, eind 2020, is een zoon van de geëxecuteerde Joop Westerweel, Bart, nog bij moeder op de boerderij geweest en zijn voor zover dat nog te achterhalen was, herinneringen van moeder met betrekking tot de Joodse onderduikers opgehaald.

Pas veel later bleek mij dat de vergadering in Zutphen tot de zgn. “open” broeders werd gerekend, in tegenstelling tot de eerder genoemde “gesloten” versie van deze benaming. Nog in de jaren vijftig was mij als kind al duidelijk geworden dat er twee soorten bestonden aangezien op weg naar Zutphen waar de samenkomst was, we vaak een familie op de fiets tegenkwamen die op weg was naar het dichtbijgelegen Warnsveld. Blijkbaar waren dat mensen die bekend waren, want de achternaam Terwel en later ook Lammers werd wel vaker genoemd. Ook twee nichten van mijn moeder, uit Vorden, gingen naar de vergadering in Warnsveld. In mijn herinnering woonde de familie Terwel naast twee oude dames Terwogt in de Hemonystraat. Eén van deze dames, “tante” Cor, was bedlegerig. We gingen daar na de zondagse dienst wel eens koffie drinken. Maar veel vaker dronken we koffie bij “tante” Gerrie Barendsen die een winkeltje dreef op “de Mars”, een arbeiderswijk van Zutphen. Ook de ouders van deze tante Gerrie heb ik nog in herinnering en nogal

wat mensen van de familie Nijhof in meerdere soorten en maten. Het overweldigende stemgeluid van de zojuist genoemde tante Gerrie deed mij volgens mijn moeder, inmiddels 95, als klein jongetje huilen van ontroering/verdriet ... ;-). Nog indrukwekkender was deze zang als haar zuster, "tante" Jannie uit IJmuiden er was. Wie ooit in de vergadering Zutphen was, weet zich dat nog goed te herinneren. Dat heb ik meerdere malen gehoord, o.a. van de kinderen van een Duitse familie uit de vergadering Heiligenhaus, die in de jaren vijftig en later meerdere malen op bezoek is geweest. Met hen, Marianne en Klaus-Friedrich Kaal, heb ik in de laatste jaren weer regelmatig contact. Het contact met hun ouders, Emil met echtgenote Elisabeth, geb. Hitzbleck (?), was later voor mij een stimulans om me meer in het Duits te gaan verdiepen. Dat heeft tot mijn studie Duitse taal- en letterkunde aan de Rijksuniversiteit Utrecht geleid. Wat dat zingen betreft: in de vergadering destijds werd getracht vierstemmig te zingen uit de bundel Geestelijke Liederen, in elk geval bij de ochtendsamenkomst met de avondmaalsviering, oftewel broodbreking genoemd. Die was in die tijd echt "open". Ik herinner me nog dat mijn vader tijdens de samenkomst het brood en de beker een keer ook bracht naar gasten die waarschijnlijk elders ter kerke gingen, althans geen achtergrond in de vergadering hadden. Vele jaren later is dat wel veranderd en - naar ik nu besef - veelal niet ten goede! De broeders die in mijn jeugd met enige regelmaat in Zutphen langskwamen om een woordbediening te doen waren de broeders Frits Niemeijer (Alphen aan den Rijn) en Albert Ramaker (Rotterdam). De andere broeder die - voor zover ik weet - fulltime "in de dienst des Heren" was (zo heette dat) was broeder Jacob Klein Haneveld. Die heb ik in Zutphen nooit gezien, maar wel in Enschede bij de paasconferenties. Een indrukwekkende prediker, die vaak met gesloten ogen de heerlijkheden van Christus' wederkomst wist te schilderen.

Op Hemelvaartsdag was er zolang ik mij kan heugen altijd een zgn. conferentie in Zutphen. Daar kwamen - als kind denk je altijd dat het er veel waren ... - broeders en zusters uit o.a. Amsterdam, Bussum, Hilversum, Tienhoven (waar mijn vader geboren is en ter vergadering ging), Zwolle (Flisijn, Bla(a?)uw), Enschede (Wolters, Greven), Hollandscheveld (Blok, Seinen, Karssies), Stadskanaal (J. Mulder, Oving, Sijpkas) en vast nog wat andere plaatsen. Gezongen werd er uit de bundel van Joh. de Heer en het podium was vrij voor de broeders die meenden wat te moeten delen uit wat de Heer hun vanuit het Woord geschonken had. Wat wel eens pijnlijk was, waren de pauzes tussen de bijdragen, maar vaak werd er dan wel een lied opgegeven. Kan me niet herinneren dat er ooit een zuster was die dat deed en ook over hoofdbedekking is mij uit die tijd niets bijgebleven. Het was, denk ik, geen of nauwelijks een issue. Later werd het dat wel, toen de invloed van enkele broeders uit Canada, eerst Andrew Bergsma, later Lou Swaan, allengs groter werd en - maar deze interpretatie komt van mijzelf! - de zgn. "dienende" broeders zich meer en meer buiten de vergaderingen gingen begeven om daar hun geestelijke werksfeer uit te breiden. Genoemde broeder Bergsma werd aanvankelijk - hoe en waarom weet ik niet - ontvangen in de "gesloten" vergaderingen in Friesland en hielp mee, o.a. bij evangelisatiecampagnes van de brs. Fijnvandraat. Hier weet ik het fijne niet van, dus daar laat ik het maar bij. In elk geval bleek br. Bergsma niet geheel overtuigd van zijn plaats bij de "gesloten" broeders, o.a. vanwege het ontbreken van een duidelijke bekeringsgeschiedenis bij nogal wat mensen als hij daar naar vroeg. Veel later bleek mij, dat de vergaderingen waarmee hij en broeder Swaan in Canada - en op de Britse Eilanden, met name ook Noord-Ierland - "in gemeenschap" waren (zo heet dat in "vergaderingskringen"), een nogal rigide methodistische kijk hebben op het bekeringsproces en nogal snel geneigd zijn om iemand af te serveren die niet "volgens de regeltjes", d.w.z. zondebesef, berouw en krachtvolle bekering tot geloof is gekomen. Dat daar varianten op zijn, is niet echt hun overtuiging ...

Toen deze broeders er mettertijd achter kwamen, dat het wat dat betreft ook bij de "open broeders" niet veel anders was en ook de hoofdbedekking van de vrouw tijdens samenkomsten in hun ogen meer en meer werd veronachtzaamd, hebben ze zich ook daarvan teruggetrokken en zijn hun "eigen" werk gaan opzetten, vrnl. in Drenthe en Noord-Overijssel. Enkele bestaande vergaderingen

van de “open broeders” zijn daarin meegegaan, tot verdriet van sommigen in die vergaderingen die weliswaar meestal niet weggingen, maar in de contramine-houding gingen waar het deze broeders betrof. Zal ook in enkele andere vergaderingen wel zo geweest zijn misschien. Steeds vaker bleek ook, dat onder invloed van deze broeders de zgn. “open tafel” onder druk kwam te staan, men moest – en dat was altijd al zo bij de “gesloten” broeders – een aanbevelingsbrief kunnen overleggen om deel te kunnen nemen aan de broodbreking. Deze m.i. op zich wel goede gewoonte was bij de Nederlandse open broeders – voor zover ik weet – compleet in onbruik geraakt. Vele jaren later bleek mij, dat ook bijv. Duitse open broeders, misschien waren ze maar “half-open” ;-), nog wel aanbevelingsbrieven bleken toe te passen. In hun overzicht van vergaderingen stonden zelfs voorbeelden ervan in het Spaans, Italiaans en Portugees. Het laatste Duitse adressenboek dat ik hier heb staan (uit 1994) vermeldt vele tientallen vergaderingsadressen in Italië, Spanje, Portugal, Roemenië, maar ook Polen, Tsjechië, Slowakije, Hongarije. Met name de vakantielanden waar Duitsers graag heengaan, zijn er goed in aangegeven. Even nog over die aanbevelingsbrieven: als we later wel eens Engelse aanbevelingsbrieven overhandigd kregen, waren die soms voorgedrukt en ingevuld. Blijkbaar in gewenste hoeveelheden te bestellen bij een of andere vergaderingsuitgeverij. *Zelf heb ik het altijd onverantwoord gevonden om christenen die niet in een vergadering zoals wij die kenden hun thuisbasis hadden te weigeren aan het avondmaal. In die zin was en bleef ik altijd een “open” broeder.*

Door de hierboven beschreven ontwikkeling zijn er na verloop van tijd in de jaren '60 en '70 enkele vergaderingen ontstaan en/of hebben zich zodanig veranderd dat de genoemde Canadese broeders zich daar wel thuis voelden en hun woordverkondiging en evangelisatiewerk konden verrichten. Met enige regelmaat kwamen broeders uit de vergaderingen van hun eigen “soort” op bezoek. In elk geval broeders die een in hun ogen verantwoorde schriftopvatting hadden. Zij spraken vaak door vertaling – die ikzelf regelmatig voor mijn rekening heb genomen – in de reguliere samenkomsten en op zgn. conferentiedagen. Een bekende en zeer begaafde broeder uit het buitenland was o.a. br. Michael Browne (GB), oud-marinier – dus een echte vechtjas!! -en jarenlang zendeling in Hong Kong en ten tijde van de culturele revolutie journalist voor de South China Morning Post. Diens reportages verschenen destijds in vertaling o.a. in “De Rotterdammer”, een prot. chr. krant en misschien nog in andere Nederlandse en buitenlandse tijdschriften/kranten. Hij was een hyperintelligent persoon die na zijn tijd in Hong Kong veel “dienst”reizen heeft gemaakt naar o.a. India en ook Egypte was hem niet onbekend. Hij “behoorde” eigenlijk wel echt tot de “open broeders” in Engeland en was op en top een “vergaderingsman”. De laatste jaren voor zijn heengaan bezocht hij de Manver’s Gospel Hall in het centrum van Bath, Engeland. (<http://gracepeace.net/br/brown.htm>) Helaas is de geluidskwaliteit van het nu volgende YouTube filmpje niet geweldig, maar wie hem ooit gehoord heeft, is onmiddellijk weer geboeid door zijn boodschap: <https://www.youtube.com/watch?v=qvUdxIF74M>. Zijn zeer innemende vrouw, Grace Wood, stamde uit een Engelse “vergaderingsfamilie” in Plymouth. Vandaar dat hij zich gekscherend wel een “echte” Plymouth-broeder noemde. Die naam Plymouth-Brethren wordt in de Engelstalige wereld wel vaker gebruikt voor de “vergadering” in al haar verschijningsvormen. De Britse vergaderingen steunden vele zendelingswerkers in met name Zambia, Angola en andere landen in zuidelijk Afrika. Ook elders in de wereld trof men vele zendingen met een “Brethren” achtergrond aan. Leuk om te weten misschien is dat de Noord-Atlantische eilandengroep Faröer, een min of meer zelfstandig Deens gebied, nogal wat “vergaderingen” telt, omdat Schotse vissers in de loop der tijden daar ook op mensen hadden gevestigd. Bij mijn weten zijn er in de Scandinavische wereld nauwelijks vergaderingen met uitzondering dus van die eilanden daar en als uitvloeisel daarvan enkele in Denemarken.

Eigenlijk waren er maar twee vergaderingen, in Dedemsvaart en vanaf ong. 1976 in Ridderkerk die

geheel op “Canadese” leest geschoeid waren. Amsterdam en Schoonoord waren reeds een al bestaande vergadering en ook Zutphen, later Warnsveld (niet de “gesloten” variant!) bestond al. In België waren twee vergaderingen in Mechelen en Menen (Parkstraat) waar banden mee waren De laatste twee hadden ook contacten met Waalse en Franse en misschien ook nog wel Zwitserse vergaderingen. Ook al waren die veelal veel opener van karakter, mij is niet gebleken dat men daar geen avondmaal mee vierde.

Over de intenties van de Canadese broeders - later kwam daar nog broeder Casper van de Wetering bij - valt niet te oordelen. Ze deden naar hun overtuiging wat ze meenden te moeten doen en hadden een brandende liefde voor de Heer. Dat staat voor mij buiten kijf. Zeker ook broeder Andrew Bergsma maakte indruk met zijn diepgevoelde genegenheid voor de Heiland. Hij wilde het wel uitschreeuwen en dat deed hij dan ook nog al ...;-). Ik zal nooit vergeten dat hij vertelde van een pas bekeerde visser ergens in Newfoundland (Canada) die voor het eerst deelnam aan de broodbreking en zijn bijdrage in die dienst was een hardop geroepen “Hurrah for Jesus!” Tot tweemaal toe heb ik (Noord)-Ierland en enkele vergaderingen daar kunnen bezoeken, de eerste keer in gezelschap van br. Bergsma. Tweemaal een paasconferentie in Belfast meegemaakt in de Grosvenor Hall. Dat was voor iemand als ik die slechts relatief kleine vergaderingen in Nederland kende wel een soort van openbaring. Honderden gelovigen bij elkaar en – in mijn beleving tenminste - in ongeveer ieder gehucht wel een Gospel Hall en zeer godvrezende mensen met een diepe eerbied en ontzag voor Gods Woord. Een zeer heldere ondubbelzinnige evangelieprediking. Maar ... ik had ook toen al wel de indruk dat hun zgn. gospel-meetings zondagavond grotendeels waren voor eigen publiek. Hoeveel “vreemden” er bereikt werden door deze samenkomsten, soms ook in een tent gehouden, is mij natuurlijk niet bekend. Een enorme gastvrijheid kenmerkte deze gelovigen en welgemeende godsvrucht om maar eens een ouderwetse term te gebruiken. Enig wetticisme kan bij nadere beschouwing ook niet ontkend worden. Ze werden door andere broeders dan ook wel eens “tight brethren” genoemd. Ook daar waren gelovigen die zich in de strakke kaders van de broeders niet konden vinden. In de tijd dat ik er was, werd ook een grote zeer bijbelgetrouwe evangelische gemeente op “broederbasis” opgericht (Crescent Church) onder leiding van een broeder Derek Bingham. Daar was men niet echt enthousiast over ... De bezoeken die ik bracht waren gedurende de zgn “Troubles”. Op enig moment fotografeerde ik in mijn onwetendheid in Belfast een Britse patrouille, maar die waren zoals dat heet “not amused”. De broeder die mij vergezelde moest hemel en aarde bezweren om mij mijn fototoestel te laten behouden. Wat nog wel aardig is om te vertellen is, dat de beroemde/beruchte (?) dominee Ian Paisley – over wie ook de “broeders” trouwens zeer te spreken waren! – een broer (Harold) had die een bekende voorganger was onder de “Broeders” in Canada en Noord-Amerika. Als hij op bezoek kwam in Noord-Ierland om daar zowel familie als vergaderingen te bezoeken, schijnt hij wel eens speciale politiebescherming te hebben gekregen tegen de IRA.

Even verder over de Nederlandse situatie. De “Canadese” broeders hebben zich naar mijn overtuiging te weinig rekenschap gegeven van de in dit land onder vergaderingsmensen/christenen in het algemeen bestaande gewoonten. In tentevangelisatie bijeenkomsten spraken er altijd twee broeders, misschien vanwege de overtuiging dat er altijd twee getuigen moeten zijn ??? In evangelisatiebijeenkomsten van br. Niemeijer of andere NL open broeders was er maar één spreker. Ze gebruikten geen muziek, maar om nou te zeggen dat het zingen dan nog om aan te horen was ... Ook het gebruik van de nogal ouderwets aandoende Statenvertaling is hun taalgebruik niet ten goede gekomen en als je heden ten dage nog een jonger iemand uit die kringen zou ontmoeten, is het door hen gebezigde jargon nog een beetje alsof ze uit de negentiende eeuw komen. Dat slaat tegenwoordig absoluut niet meer aan en brengt hoogstens een meelijwekkende glimlach of ergernis tevoorschijn. Enkele jaren geleden nog op een begrafenis van een familielid waar ik met gekromde

tenen de voorganger aan moest horen. Wat er gezegd werd was in zekere zin OK, maar de wijze waarop ...

Ergens midden jaren '80 kwam broeder Hans Bouwman die jarenlang als zendeling in Japan had gewerkt weer naar Nederland. Hij kende de Nederlandse situatie natuurlijk als z'n broekzak. Opgegroeid in de "open" vergadering in Hilversum, getrouwd met Gerda Hengeveld uit de "gesloten" vergadering aldaar en na een soort van opleiding op de bijbelschool Wiedenest uitgezonden naar Japan door een aantal Duitse en via een indertijd opgericht "Filadelfia" ook door Nederlandse "open" vergaderingen. In Wiedenest kwam hij onder het gehoor van de in "open" vergaderingskringen zeer bekende broeder Erich Sauer. In mijn boekenkast staan nog twee van zijn destijds zeer bekende boeken "Das Morgenrot der Welterlösung" en "Der Triumph des Gekreuzigten". (Blijkbaar was deze broeder in 1937 helaas nog niet overtuigd van het duivelse karakter van het Nazi-regime, getuige enkele zinsneden uit dit laatste boek. Het voert te ver om daarop nu in te gaan ...) In Japan waren ook zendelingen uit Noord-Ierland werkzaam die – dat veronderstel ik nu maar even – broeder Bouwman zeer beïnvloed hebben om te gaan werken volgens de Angelsaksische "Brethren" principes. Of daar nog invloeden en antipathieën vanuit de tweede wereldoorlog een rol hebben gespeeld is mij niet bekend. Zou eigenlijk niet eens zo vreemd zijn, want er waren ook enkele Duitse zendelingen in Japan (dat land was in WO II in de As met Nazi D verbonden) werkzaam. Feit is dat br. Bouwman te eniger tijd met zowel de Nederlandse Filadelfia-zending als met de Duitse achterban gebrouilleerd is geraakt en evenzeer een feit is, dat de Angelsaksische, Brits, (N)-Iers-Australisch-Canadese invloed op zijn schriftopvatting steeds groter is geworden. Bijna, maar dat is mijn eigen interpretatie, op het exclusieve af. Overigens moet hier even worden opgemerkt, dat bij mijn destijds best wel frequente contacten met Engelstalige vergaderingen, het woord "Exclusives" een soort van walging opriep die op geen enkele wijze recht doet aan de versie van de "gesloten broeders" die we op het Europese continent kennen. In de Engelstalige wereld zijn het de hardcore-uitsluiters van de Raven-partij ("Big Jim" Taylor) die ermee bedoeld worden.

De door mij in de loop der jaren geconstateerde verschillen met de in Nederland getalsmatig veel grotere en bekendere "gesloten" broeders zal ik hiernavolgend proberen uiteen te zetten. Overigens lijkt dat op wereldschaal nogal anders te liggen en zijn de zgn. "open broeders" – in allerlei varianten weliswaar – getalsmatig veel sterker vertegenwoordigd en is het 19^e en 20^e eeuwse zendingswerk bijna niet los te zien van de invloed die de "Brethren assemblies" daarin gespeeld hebben en/of nog spelen. Misschien heb ik het mis, maar toen ik eind jaren '60 een jeugdkamp in Beatenberg (Bibelschule) bezocht was daar recentelijk een bijgebouw geplaatst met de titel Evangeliumshalle. De stichter van het complex daar was een Dr. Saturnin Wasserzug, die – voorzover ik weet - uit een Joodse achtergrond (vandaar de achternaam: vgl Mozes) - tot geloof gekomen was via de open broeders die hun zaaltjes vaak "Salle Evangélique" of in het Engels "Gospel Hall" noemden.

(Even als intermezzo: de theologische basis van de bijbelschool Beatenberg sloot destijds m.i. bijna naadloos aan bij de opvattingen van de "Broeders", zij het dat wenkbrauwen en misschien nog meer ..., gefronst werden bij het feit dat de strakke, je zou haast zeggen Pruisische leiding berustte bij een *zuster*!, Frau Dr. Gertrud Wasserzug-Traeder, de weduwe van de hierboven genoemde Dr. Wasserzug. Mijn eerste bezoek van het jeugdkamp in Beatenberg als 17-jarig ventje, was via een reis achterop de motor (!) van een jonge broeder, Jaap v. L., uit de "gesloten" vergadering Warnsveld. Diens ouders, een fam. Van Leeuwen uit Laren (Gld), waren er al vaker geweest blijkbaar. Hoe het contact tot stand gekomen is destijds weet ik niet meer zeker. Waarschijnlijk via Youth for Christ in Vorden of Zutphen. We hebben in elk geval een keer overnacht bij een hem bekende familie in Riehen bij Bazel. Op zondagochtend ging Jaap dan niet naar de dienst in de Evangeliumshalle, maar naar Wilderswil ter "gesloten" vergadering. Dat hoorde blijkbaar zo. Het contact met Jaap ben ik volgens mij vrij snel na dit Zwitserse avontuur al weer kwijtgeraakt.)

Terminologie en overige verschillen

Het item over de aanduiding van de samenkomstplek brengt me bij een eerste minder gewichtig punt. In de collectes die ik bij de keren dat ik een “gesloten” samenkomst bezocht, was stevast een item “voor het lokaalfonds” opgenomen. Hun bijeenkomsten werden in een “lokaal” gehouden. Een term die - tenzij ik me ernstig vergis – in “onze” kringen niet gebruikt werd. Men sprak dan van een “zaal” of vergaderzaal of simpelweg vergadering.

Verder vielen mij – en dat niet in positieve zin helaas ... - de ellenlange pijnlijke stiltes op die heersten in de samenkomsten van de “gesloten” broeders. Wanneer gebeurde er eens iets ...??? Als er dan eindelijk een lied werd aangeheven was dat een verademing, want er werd redelijk mooi en vierstemmig gezongen meestal. In de “open” vergaderingen was die kwaliteit wat minder aanwezig en werd in die tijd ook vaak een orgeltje gebruikt. En dat werd nou weer zo ongeveer “verboden” onder de hierboven genoemde “Canadese” invloed.

De zusters en broeders zaten in de “gesloten” vergaderingen apart. Dat was trouwens in Zutphen ook zo en ook vaak in de Duitse vergaderingen van de “Freie Brüder” die ik veel later wel eens bezocht. Inconsequent was in mijn ogen dat brood en beker niet, maar de collectezak wèl werden aangereikt in de “gesloten” vergadering,! Dat was in later tijden – ook onder Canadese invloed – bij ons anders en consequenter: geen avondmaal, dan ook geen collecte! ;-)

Het dankgebed voor brood en beker werd in de “gesloten” vergadering door een en dezelfde broeder gedaan. Dat was bij ons vaak niet het geval. Zal vast een theologische verklaring voor zijn die mij is ontgaan.

Voor zover ik het kan beoordelen, lijkt het me dat in de “gesloten” vergaderingen – ook wel Darbisten genoemd naar één van de eerste “broeders” in GB: John Nelson Darby, – het publiek van een grotere maatschappelijke welstand was dan in de open vergaderingen. Als daar een verklaring voor is, ken ik die niet. Wel werd – in elk geval door sommigen in Zutphen toentertijd - de houding van de nabij gelegen “gesloten” vergadering wel eens ervaren als een beetje “uit de hoogte”. Kan ook aan de gevoeligheid van de open broeders gelegen hebben die in de jaren '50 (?) met lede ogen enkele van hun gemeenteleden naar de “Darbisten” hadden zien vertrekken. Misschien om dat daar voor hun kroost een betere opstap in het maatschappelijk leven in het verschiet zou liggen bij een eventueel later huwelijk? Zelf heb ik dat “uit de hoogte” nooit echt ondervonden al waren de meeste gesloten broeders met wie ik in de loop der jaren kennis maakte (Utrecht, Gouda, Bergschenhoek, Frankrijk) wel heel duidelijk in het afwijzen van de avondmaalsgemeenschap met ons. Er waren wel uitzonderingen!, maar die durfden er geen punt van te maken om in eigen kring niet in de problemen te komen. In de jaren '80 kregen we vanuit Ridderkerk enkele contacten met de broeders aan de Lange Hilleweg in Rotterdam-Zuid. Daarover zou ook een klein boekje geschreven kunnen worden, maar dat laat ik nu maar. Ter verduidelijking: de persoonlijke contacten waren voor zover ik me kan herinneren goed, maar soms wel een beetje apart

In alle in de loop der jaren (tot rond 1998) door mij bezochte vergaderingen (NL, B, GB, F, D, CH, H) – van welke bloedgroep dan ook – was er een grote mate van gastvrijheid. Na een dienst op zondag werd er regelmatig uitgenodigd voor op zijn minst een kop koffie en/of thee (in GB) en vaak was ook een maaltijd en nadere kennismaking in de namiddag een bijna vast patroon. Wederzijds zijn ook vele broeders en zusters destijds bij ons thuis geweest. Later ook diverse medegelovigen uit India, Japan, Canada en USA.

Wat volgens mij alle broedergroepen kenmerkt - en dat is echt iets bijzonders! – is dat de persoon van de Heer Jezus Christus (“pre-eminence of Christ”) alle aandacht krijgt in de prediking. Hier ligt voor mij toch het grote punt, waar ik – ook al ben ik door eigen falen en missers – uit de kring van de vergaderingen geraakt, met grote waardering en soms heimwee er op terugkijk. Als het goed is, zou dat ook de andere aspecten van het christelijk geloof zodanig moeten beïnvloeden, dat er een voorbeeldige gemeenschap van liefde en genegenheid voor Hem en elkaar kan worden gevormd. Daar schortte het vaak nogal aan en dat was al zo in de oudste christelijke gemeenten van het N.T. We kunnen niet zonder hulp en vermaning, dus ook de “Broeders” die het allemaal zo goed denken te weten niet ...

Nogal extreem was m.i. de opvatting dat je op zondag hoe dan ook een “vergadering” zou moeten bezoeken. Dat heeft in de loop der jaren onnoemelijk veel liters brandstof gekost. Ook de zgn. “tight-open brethren” (hierboven al genoemd als de Canadese invloed) drongen daar zeer op aan. Grote afstanden werden soms afgelegd met voorbijrijden van “gesloten” vergaderingen waar men geen toegang had tot de broodbreking. De zojuist genoemde Engelse benaming van de broeders die dus ook in NL enige aanhang kregen, is een aanduiding die een bepaalde “bloedgroep” aanduidt, die in Noord-Amerika in elk geval slaat op de zgn. “Gospel Hall Brethren”, ter onderscheiding van de overige open broeders, die in Noord Amerika wel “Gospel Chapels” worden genoemd. Voor de buitenwacht, de “gesloten” broeders, zijn het allemaal open broeders, maar met name die van de Gospel Hall doen hun uiterste best niet “open” te zijn. Dat is hun - helaas vind ik ...– erg goed gelukt. Hoe momenteel de verhoudingen liggen tussen deze beide broedergroepen weet ik niet, maar op de lijst van hun “dienende broeders” of zendingswerkers stonden ze eind jaren '90 nog broederlijk ;-) bij elkaar. Hadden de “gesloten” broeders dan toch een beetje gelijk?

Evenmin is mij in detail bekend hoe binnen de “open broeders” de verhoudingen liggen op de Britse eilanden en verder in het Gemenebest, ook al kijk ik met enige regelmaat nog wel op sites van bepaalde tijdschriften als GB: Believer's Magazine, Precious Seed, USA/Can: Truth and Tidings. Wel neigen de Schotse, Noord-Ierse vergaderingen en in mindere mate misschien de Welshmen ertoe wat conservatiever in de praktijk te zijn dan de Engelse. Het gebruik van aanbevelingsbrieven was daar eind jaren '90 nog zeer gebruikelijk. Of men met de tijd mee is gegaan en nu ook aanbevelings-sms-jes, e-mail of -appjes accepteert weet ik niet.

Ook het reilen en zeilen van de momenteel nog bestaande onder Canadese invloed Nederlandse conservatieve “open” vergaderingen (Dedemsvaart, Schoonoord, nog andere ???) is mij niet bekend. Er verschijnt nog wel een blad “Woord en Getuigenis” met veelal uit het Engels vertaalde bijdragen. Berichten tref je er niet of nauwelijks in aan. Hoe het de twee Vlaamse vergaderingen in Mechelen en Menen vergaat kan ik nu ook niet nagaan. Vroeger kwam ik er vaak en er waren ook jeugdkampen in een betonnen complex in Genval in de regio Brussel. Er was ook een tehuis van ouden van dagen (Hôte Béthanie) vlakbij dat destijds grotendeels gerund werd door broeders uit Wallonië, maar dat was ook deels een gezamenlijk project. Nogal wat Vlaamse broeders en zusters waren door huwelijk en familie ook met Franstalige vergaderingen geliëerd. In Luik was al tientallen jaren, waarschijnlijk sinds de kolenmijnbouw er een hoge vlucht nam, ook een Pools sprekende vergadering. Op zichzelf genomen al interessant, daar Polen zoals genoegzaam bekend meestal niet protestants maar RK zijn. Is er ooit evangelisatiewerk verricht onder Poolse gastarbeiders met een “vergadering van gelovigen” als resultaat? In elk geval zijn vanuit Luik diverse transporten van goederen etc. naar het arme Polen georganiseerd in de jaren '80 en '90.

Er waren natuurlijk ook bepaalde leerstellige verschillen. Diverse keren werd mij door gesloten broeders verzekerd dat men in die vergaderingen bijeenkwam “op de grondslag van het ene lichaam van Christus”. Merkwaardig vond en vind ik dat juist daardoor een gemeenschappelijke broodbreking

er voor mij niet in zat ... Er was blijkbaar een nog hogere vorm van gemeenschap mogelijk dan die we in Christus sowieso al hebben. Dat laatste gaf men wel grif toe ...

Een groot punt was ook altijd het principe van "afzondering van het kwaad". Daar zit natuurlijk wel wat in. Ook het spreekwoord zegt het al: "slechte omgang bederft de goede zeden". Maar waarom andere verder OK gelovigen nou specifiek zo "kwaad" zijn, dat je er afstand van moet nemen, is mij nooit helemaal duidelijk geworden. Je voelde je dan toch een beetje het afvoerputje. Besmetting - en dat snappen we sinds Corona natuurlijk heel goed - kan gevaar opleveren, maar die komt in geestelijk opzicht niet alleen van buitenaf! "Open broeders", ook al waren ze helemaal niet zo "open" werden voortdurend in de categorie van "kwaad" gestopt.

Uiterlijk leken de "gesloten" zusters heel sterk op de geklede dames uit de reformatorische traditie. De "gesloten" broeders deden qua roken niet onder voor de refo's waar ook menig sigaret en sigaar werd opgestoken. Ik zal niet zeggen, dat het bij de "open broeders" niet voorkwam, maar in mijn beleving duidelijk veel minder. Het viel mij gewoon op, dat bij bezoeken als gast aan "gesloten" vergaderingen vaak direct na de samenkomst al gerookt werd. Terwijl de Schrift het toch zo duidelijk zegt (in de Statenvertaling): "... en zij rookten op de hoogten" en soms voegde een broeder daaraan toe "het was den Heere een gruwel." ;-)

Dan nog een paar punten die duidelijk verschillen met de kerkelijke traditie die ik in later jaren goed heb leren kennen, ook al was ik in mijn studententijd bij Ichthus in Utrecht al diverse medechristenen uit de kerkelijke traditie tegengekomen. Er waren er ook een aantal die theologie studeerden en later predikant zijn geworden. Sommige in de reformatorische traditie van de Hervormde Kerk, maar vaak wel wat "evangelisch" beïnvloed. Een gebed als het "Onze Vader" werd bij mijn weten in de vergadering waar ik opgroeide nooit gebeden en zeker ook niet hardop nagezegd. Ook in andere vergaderingen van allerlei soort in binnen- en buitenland is dat nooit voorgekomen.

Ik kan mij ook niet herinneren dat we bij ons thuis op zondag een strikt refo-achtige structuur opgelegd kregen. Weliswaar gingen we nooit naar een sportwedstrijd of ander "werelds" vermaak, maar we hadden daar ook nooit behoefte aan bij mijn weten. Op zondag bijv. geen ijsje mogen kopen, werd ons niet bijgebracht en dus zeker niet verboden. Verder kochten mijn ouders gewoon bij de katholieke slager en andere winkeliers ook al waren die niet persé protestants. Ik hoorde dat wel later van kerkelijk opgevoede mensen, dat in de diverse dorpen een soort van stilzwijgende afspraak gold, dat men kocht en verkocht binnen de eigen kerkelijke kring. Ware dat voor ons ook voorschrift geweest, waren we waarschijnlijk al spoedig tot bedelarij vervallen ;-).

Ook kledingvoorschriften voor de dames bijv. werden niet echt gegeven al werd dat wel een beetje anders onder (alweer!) die Canadese invloed.

Januari 2021

(Wordt misschien nog eens vervolgd ...)